

Breu història de la (no) foto de les Normes de Castelló

Aquest 21 de desembre, es compleixen 88 anys de la signatura de les Normes de Castelló, un document decisiu per a la unitat de la llengua. Aquell fet s'ha identificat tradicionalment amb una fotografia presa a l'Institut Francesc Ribalta en què apareixen 21 homes i dues dones. Tanmateix, aquella imatge no correspon a la signatura, sinó que va ser captada el desembre de 1932 després d'un dinar de desgreuge a Carles Salvador, el qual havia estat atacat per defensar l'idioma propi com a llengua vehicular a l'escola. Aquesta és la intrahistòria d'una imatge icònica.

Per *Violeta Tena* / @violetatena

Tot esdeveniment històric requereix una imatge que la represente, que en deixi constància per a la posteritat. El final de la II Guerra Mundial s'associa a la instantània que Joe Rosenthal va prendre dels cinc marins i un metge de l'armada nord-americana plantant una bandera en el cim del mont Suribachi, durant la batalla d'Iwo Jima; la imatge immortalitzada per Robert Cappa del milicià abatut a Còrdova ha simbolitzat durant molt de temps la Guerra Civil, o Josep Tarradellas, el 1977, saludant des del Palau de la Generalitat a la multitud que es congregava a la plaça de Sant Jaume, mentre pronunciava aquell "Ciudadans de Catalunya, ja soc aquí", que va significar el punt d'arrancada per a la recuperació de l'autogovern del Principat.

En una dimensió més casolana, a la signatura de les Normes de Castelló, un document cabdal per a la unitat del català, se l'ha identificada amb una fotografia en blanc i negre on un grup de 23 persones —21 homes i dues dones— posen en un dels patis interiors de l'Institut Francesc Ribalta,

a la capital de la Plana. La imatge forma part de l'imaginari col·lectiu del valencianisme, o almenys de les seues generacions més joves, i és reproduïda insistentment cada volta que algú vol referir-se a aquell acord que va posar fi a l'anarquia ortogràfica al País Valencià. La fotografia és datada el desembre de 1932, un període d'una certa eferescència valencianista. Catorze anys abans havia pres cos la Declaració Valencianista. El 1920, havia nascut la Lliga de Solitaris Nacionalistes, un projecte efímer, però que perseguia articular els valencianistes de l'àmbit rural. Mentrimentres, havien sorgit publicacions que, com ara el setmanari *El Camí*, contribuïen a fer xarxa. La proclamació de la República i els moviments de recuperació que se succeïen a Catalunya, suposaven un esperó per a aquells que, al País Valencià, renegaven de la idea uniformitzadora d'Espanya. La qüestió de la codificació lingüística, però, quedava pendent de resoldre als inicis de la dècada dels 30 i provocava no poques topades.

Com recordava fa uns dies Vicent Pitarch en l'acte del 88è aniversari de les Normes, "aquella codificació era important perquè assentava unes bases per a la llengua". Al capdavant l'acord aconseguit a Castelló era l'expressió en clau valenciana de les Normes ortogràfiques que va publicar l'Institut d'Estudis Catalans, l'any 1913 i, en última instància, constituïa el triomf de la normativització fabriana al País Valencià. "Però també, i sobretot, —rebla el filòleg— eren importants per la seua capacitat de modernitzar la societat valenciana. Ho va dir, el 1931, un jove Casimir Melià, que anys més tard esdevindria president de la Societat Castellonenca de Cultura: que sense codificar la llengua, sense modernitzar-la, no hi havia possibilitat de vertebrar la societat civil. I ho va reiterar, ja després de la signatura, Gaetà Huguet: fonamentalment les Normes eren un intent de posar la nostra societat al dia".

D'aquell fet cabdal per al valencianisme ens ha quedat aquella foto de grup en blanc i negre.

LA FOTO QUE FOU I NO FOU.

A hores d'ara, els investigadors han aconseguit identificar una part de les persones que apareixen en la fotografia, si bé encara hi ha dubtes. Drets, d'esquerra a dreta: 1. ?; 2. Francesc Esteve o Eusebi Roig; 3. Àngel Sánchez Gozalbo o Honorí García; 4. Joan M. Borràs; 5. Carme Borràs; 6. Santiago Soler i Godes; 7. Carles Salvador; 8. Enric Soler i Godes; 9. ?; 10. Lolita Tena; 11. ?; 12. Gaetà Huguet Segarra; 13. Ramon M. Huguet; 14. Jaume Bellver (?); 15. Àngel Roig i Forés. Agenollats, d'esquerra a dreta: 1. Serafí Salort; 2. ?; 3. Francesc Boix Senmartí; 4. Antoni Porcar; 5. ?; 6. ?; 7. Llorenç Sorlí (?); 8. Enric Huguet Carpi. Font: *Les Normes de Castelló als cent anys de les Normes de l'Institut d'Estudis Catalans*, de Vicent Pitarch.

Quinze persones dretes i altres vuit agenollades, tots mudats, alguns d'ells amb el capell a la mà. Carles Salvador —segurament la cara més reconeixible—, al centre, amb corbata de llacet. La realitat és, però, que aquella imatge no es correspon a la signatura sinó que fou triada a conveniència pel filòleg Vicent Pitarch allà a finals de la dècada dels 80 per representar un episodi històric que, tot i la seua transcendència, no havia quedat plasmat fotogràficament. Qui són, aleshores, les persones que apareixen en la imatge? I quines són les raons que han dut a identificar les Normes amb aquesta instantània en blanc i negre? En parlem després del 21 de desembre, data en què es compleixen 88 anys de la signatura.

Sense solemnitat

“Un dels problemes que em trobava en escriure sobre aquell episodi històric era que no quedava cap imatge, cap fotografia. Perquè la signatura de les Normes, lluny del que molts pensen, no fou un acte solemne, en absolut”, explica Vicent Pitarch, filòleg, membre de l'Institut d'Estudis Catalans i pioner en la recerca de tot el que va envoltar la signatura d'aquell codi ortogràfic.”

Com explica Pitarch, tot i la dimensió històrica que han aconseguit —i que entitats com Castelló per la Llengua s'encarreguen de mantenir amb una celebració anual cada desembre—, la signatura de les Normes va estar exempta de qualsevol protocol i solemnitat. De fet, ni tan sols es podria parlar d'un acte com a tal, sinó més bé d'un procés que s'inicià amb l'acceptació del document que contenia les Normes, el 21 de desembre de

1932. A aquella data simbòlica li precedí una trobada entre prohoms del valencianisme que va tenir lloc el 2 de desembre a la seu de la Societat Castellonenca de Cultura, una entitat declarada i insubornablement valencianista, al bell mig de Castelló de la Plana.

Hi assistien Salvador Guinot, Lluís Revest, Àngel Sánchez Gozalbo i Gaetà Huguet, en representació de la Societat Castellonenca de Cultura; Salvador Carreres Zacarés (membre del Centre de Cultura Valenciana), Adolf Pizcueta (editorial l'Estel), Joaquim Reig (*El Camí*) i Emili Gómez Nadal (Agrupació Valencianista Republicana). La meitat eren intel·lectuals de Castelló; l'altra meitat prohoms valencianistes procedents de la capital valenciana. Allí hi eren els representants de les entitats culturals i polítiques valencianes més significatives en l'estudi i el conreu de la llengua. Ells, en aquella trobada modesta i privada, foren els primers a donar forma al document. “S'acaba l'any i hi ha promeses falagueres per al vinent, dins el camp cultural. Era una necessitat cada dia més sentida, l'acabament de l'anarquia ortogràfica”, escrivia *El Camí* uns dies després.

Aquella reunió del 2 de desembre fou només l'espurna que acabaria encenent la foguera. En les setmanes successives, com explica l'investigador Josep Daniel Climent, Lluís Revest i Carles Salvador s'encarregaren de donar forma a les Normes en un document que duia per títol “Bases per a la unificació de l'ortografia valenciana” i que es va signar el 21 de desembre de 1932, la data que romandria com a fita simbòlica. “Aquesta és la data oficial. Tanmateix, el procés de redacció es per-

→ llongà fins al març de 1933”, explica Climent. A aquells vuit promotors se sumarien, temps a venir, moltes altres persones. A hores d’ara, la nòmina de signataris és fixada en seixanta-un ciutadans —cap dona— i catorze entitats.

La llengua a l’escola

Tornem, emperò, a la qüestió de la fotografia. Com ja s’ha dit, la imatge amb què habitualment s’il·lustra correspon a un altre acte. En concret, a un dinar d’homenatge al gramàtic Carles Salvador, que va tenir lloc el 30 de desembre també a Castelló. Curiosament, la raó per la qual es va celebrar aquell àpat il·lustra les moltes dificultats a què la llengua pròpia dels valencians ha fet front per avançar en l’escola i en la societat al llarg de la història. El paral·lelisme amb els temps actuals és evident. Vet aquí la història de la instantània.

Entre el 27 i el 31 de desembre de 1932, van tenir lloc a l’Institut Francesc Ribalta de la capital de la Plana les Jornades Pedagògiques de l’Assemblea de Mestre *de Levante*, en què participaven docents del País Valencià, Múrcia i Albacete. A Carles Salvador li corresponia, en nom dels docents de Castelló, pronunciar una conferència sota el títol “El bilingüisme. Problemes que planteja en les escoles de la regió llevantina”.

A aquelles altures Salvador s’havia erigit en un dels màxims defensors de l’ús de l’idioma propi a les aules. En contacte directe amb els seus col·legues a Catalunya, la tardor de 1932 havia fet una crida al setmanari *El Camí* per constituir l’Associació de Mestres Valencianistes. “Nosaltres, mestres nacionals valencians, —deien— convençuts que és imprescindible un contacte constant entre els companys valencianistes en servici actiu, fem una crida a tots els companys que tenen consciència de la personalitat política del País Valencià”.

Tot plegat dona una idea de l’orientació del seu discurs en aquelles Jornades Pedagògiques *de Levante* celebrades a Castelló. De fet, segons explicava la premsa de l’època i com va deixar escrit el mateix Salvador dos mesos més tard, l’inici del parlament —en català— ja fou motiu d’enfrontament. Els docents murcians i albacetenys, però també alguns de valencians, mostraren la seua contrarietat per la tria lingüística, un malestar que anà pujant de to mentre alguns proferien entusiastics “¡Viva España!”. Alguns dels assistents abandonaren la sala, en senyal de protesta, per bé que Salvador acabà pronunciant la seua conferència en espanyol. El seu missatge a favor de l’ús de la llengua nadiua a les aules va ser, durant el debat posterior, fortament contestat per alguns dels assistents. La “universalitat” del castellà, el valor subsidiari i les limitacions a l’àmbit familiar de les llengües minoritzades emergiren en les successives discussions entre els pedagogs i mestres presents.

Enric Soler i Godes, amic de Salvador, ho relataria així un mes després a *El Camí*: “Assemblees o Jornades pedagògiques plenes de grollera conductiva, mancades de llibertat, enverinades d’imperialisme, faltes de seny, carents de llibertat, sense deler de millorament pedagògic, no sentint la realitat dels nostres problemes i ofegades per l’odi a la llengua valenciana, no les volem vore més ni de prop ni de lluny. Imperialisme, no. Pedagogia, sí”. Un altre mestre, Josep Francesc Boix i Senmartí, per la seua banda apuntava: “Allí mancà la més rudimentària educació i el més estret esperit de tolerància. Encara resta despotisme, encara l’esperit (sic) absolut d’aquella raça que habita la ‘Meseta’ vol subjectar amb ses urpes els pobles que sentint-se lliures volen fruit de la seua llibertat”.

LA FOTO DE LES NORMES CORRESPON A UN HOMENATGE A CARLES SALVADOR PER LA SEUA DEFENSA DE LA LLENGUA

La brega degué ser de tal magnitud que els assistents a les Jornades van decidir-se a organitzar un dinar de desgreuge a Carles Salvador el 30 de desembre. D’aquell acte en deixà constància, de nou, *El Camí*, a través de la crònica del cerveri Llorenç Sorlí. Hi assistiren, segons referenciava aquest, “el patriarca” Gaetà Huguet i Sánchez Gosalvo, ànima de la Societat Castellonenca de Cultura, representants d’entitats polítiques i socials, mestres i “una joventut estudiantil i oficinista que en el decurs de l’agradosa reunió ens envai a tots el seu bullici esplendorós i optimista”. Són, doncs, les persones que abans o després de l’àpat, es deixaren fotografiar en un dels patis interiors de l’Institut Francesc Ribalta, una imatge publicada a *El Camí* —i de la qual resten algunes còpies en col·leccions particulars— que acabaria identificant-se amb les Normes de Castelló. “Hi hagué diverses raons per triar aquesta foto —explica el filòleg Vicent Pitarch—. En primer lloc, la proximitat en el temps, ja que tant l’acord de les Normes com l’acte de desgreuge a Carles Salvador van tenir lloc amb uns pocs dies de diferència. En segon lloc, perquè alguns dels qui apareixen en la fotografia van ser també signants de les Normes. Difícilment podríem trobar una fotografia que millor identifiqués aquell episodi històric”. ●